

*Я належу до того художнього напрямку,
який зараз не в моді, — я...романтик!
Саме звідси йде розхристаність і зворушливість шукання самого себе.*
Микола Хвильовий

Талант, що прагнув до зір...

*Бібліографічний список літератури
до 130-річчя з дня народження
Миколи Хвильового*

Пропонуємо до уваги бібліографічний список літератури із серії «Розстріляне відродження» Серія присвячена діячам духовно-культурного та літературно-мистецького покоління 20-х – початку 30-х рр. ХХ ст. в Україні, які створили високохудожні твори у галузі літератури, живопису, музики, театру і які були знищені тоталітарним сталінським режимом.

Микола Хвильовий – український письменник, публіцист, критик, громадський діяч, один з основоположників пореволюційної української прози та один із найвідоміших представників розстріляного відродження. Ідейний натхненник гасла «Геть від Москви!».

Народився Микола Григорович Фітільов (справжнє прізвище письменника) 13 грудня 1893 р. в селищі Тростянець на Харківщині (сьогодні райцентр Сумської області). Син дворянина. Освіту здобув у Богодухівській гімназії. Служив рядовим у 325-му Царському полку, разом з полком побував у Галичині, Польщі, на Буковині та в Румунії. Учасник Першої світової війни, з якої вийшов переконаним більшовиком. Лютнева революція 1917 року застала Миколу Хвильового в Румунії. Після Жовтневого перевороту й розпаду Російської імперії він повернувся на батьківщину, де взяв активну участь у встановленні радянської влади у Слобідській Україні. На чолі повстанського загону, який він організував наприкінці 1918 року на Харківщині, воював проти гетьманців, німців, дроздовців, армії УНР. У квітні 1919-го вступив до КП(б)У й у складі політвідділу кінного корпусу продовжував службу на Кавказі.

Усе змінилося, коли Хвильовий перевівся з Кавказу, куди його завела служба, до Харкова. На цей час припадає його літературний дебют — в журналі «Знання» за 1920 рік з'являється вірш «Я тепер покохав гóрод...» за підписом «Стефан Кароль». Письменник кардинально міняє своє життя й складається враження, що зі змінами псевдонімів (згодом він зупиниться на прізвищі «Хвильовий») він намагається викреслити свій «фітільовський період». Микола Хвильовий одразу опинився в осередку українського літературного життя, де активно заявив про себе як один з організаторів літературно-художнього процесу, член-засновник багатьох тогочасних літературних організацій. Уже влітку 1921 року окремим виданням вийшла поема М.Хвильового «В електричний вік», а в листопаді того ж року — збірник «Жовтень».

З початку 20-х років літературна популярність Хвильового починає зростати стрімкими темпами. Його твори постійно друкуються в періодичній пресі. Окремими виданнями виходять збірки його поезій «Молодість» (1921) та «Досвітні симфонії» (1922). Тоді ж письменник виступає з прозовими творами. Вони спочатку з'являються в періодичних виданнях, а незабаром виходить збірка новел Хвильового «Сині етюди» (1923).

Центральною для Хвильового була проблема історичного буття України, української культури. І він бачив порятунок лише в тому, щоб заперечити москвофільські тенденції частини тогочасних літераторів. Окрім цього Хвильовий відкрито проповідував орієнтацію на Європу, на стилі та напрями європейського мистецтва. Новий етап у творчості Миколи Хвильового розпочався з 1925 року, коли за його ініціативою було засноване літературно-мистецьке угруповання ВАПЛІТЕ («Вільна академія пролетарської літератури», 1926–1928). Ця організація об'єднала найбільш відомих українських письменників, які на той час жили в Харкові, – П. Тичину, Ю. Яновського, М. Бажана, О. Довженка, Ю. Смолича, П. Панча та ін. У період ВАПЛІТЕ Хвильовий написав такі відомі твори, як «Мати», «Арабески», «Повість про санаторійну зону», «Сентиментальна історія».

Про творчість Хвильового писала не лише вітчизняна, але й зарубіжна преса. Усе це переконувало, що в нову українську літературу входить визначний письменник, повний масштабних творчих задумів, митець, який має самобутній талант для їхнього здійснення. Миколу Хвильового визнають одним з ідейних лідерів українського націонал-комунізму, що виник унаслідок активізації опору більшовицькій великодержавницькій політиці. Він брав активну участь у літературній дискусії 1925–1928 рр. в Україні, що розвивалася насамперед у напрямі ідейно-естетичних шукань покоління письменників пореволюційного часу. Памфлети Хвильового «Камо грядеши?» (1925), «Думки проти течії» (1926), «Апологети писаризму» (1926) відстоювали національні пріоритети в політиці та культурі, рух України до Європи й закликали позбутися психологічної залежності від Москви, що розглядалось як гарантія відродження української державності.

У 1926 р. він написав публіцистичний памфлет «Україна чи Малоросія?» (надрукований лише у 1990 р.). Визначальною у памфлеті стала думка: «...ми є справді таки незалежна держава, що входить своїм республіканським організмом в Радянський Союз. І самостійна Україна не тому, що цього хочемо ми, комуністи, а тому, що цього вимагає залізна й непоборна воля історичних законів...». Палкі заклики Хвильового повернутися обличчям до Європи в «Геть від Москви!», «Дайош Європу!», оскільки це – «досвід багатьох віків... це – Європа грандіозної цивілізації Європа – Гете, Дарвіна, Байрона, Ньютона, Маркса...» викликали жорстку реакцію Кремля. Постановою політбюро ЦК КП(б)У від 15 травня 1927 літературна дискусія була припинена. Її ініціатори, як й інші лідери українського націонал-комуністичного руху, згодом були знищені.

Після цих висловлювань і гасел Йосип Сталін ініціював боротьбу з так званім «хвильовізмом». Твори Хвильового конфісковували, його не друкували, а кілька його літературних журналів закрили.

Центральною для творчої манери М. Хвильового є проблема людини в її стосунках з революцією та історією, людини, яка спізнала весь трагізм буття сучасного їй світу. В людській масі, у вирі революційних подій письменник виокремлює, найперше, людську індивідуальність з її пориваннями до високої, часом недосяжної мети. Романтично забарвлені герої Хвильового найчастіше вступають у гострий конфлікт із своїм часом, його одновимірною буденністю. Для Миколи Хвильового було характерне руйнування традиційних сюжетно-оповідних моделей української прози. Система розірваних фраз, мальовничі епітети, своєрідна ритмічна організація прози – це ознаки його лірико-орнаментальної манери письма. Саме такий стиль характерний для більшості його новел та оповідань.

Однак письменник змушений був існувати в умовах творчої несвободи. Хвильового звинувачували в антипартійності, «українському буржуазному націоналізмі», «намаганні відірвати українську культуру та літературу від культури російської».

Микола Хвильовий болісно спостерігав за тим, як зупиняється українізація. Приголомшив його й Голодомор 1933-го, свідком якого він став, проїхавшись Полтавщиною разом з Аркадієм Любченком. З цієї подорожі він повернувся фізично й морально розбитим.

В атмосфері шаленого цькування, можливо, передчуваючи наближення тотального терору, після арешту свого приятеля письменника Михайла Ялового на знак протесту проти початку масових репресій проти української творчої інтелігенції 13 травня 1933 року в Харкові, у будинку письменників «Слово», Хвильовий покінчив життя самогубством.

Смерть Хвильового стала демонстративним викликом режимові й водночас чи не єдиною можливістю зберегти власну гідність у відстоюванні права нації на самостійність, а особистості – на індивідуальність, – принципах, що так багато важили для письменника й для його покоління як у суспільно-політичному, так і культурно-естетичному вимірах.

Твори та ім'я Миколи Хвильового залишалися забороненими аж до останніх років існування тоталітарного радянського режиму в Україні.

Навіть могилу Хвильового зрівняли із землею, а на її місці влаштували «парк культури й відпочинку».

(Матеріали взято із ресурсу Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого <https://nlu.org.ua/vustavki.php?id=776> та сайту «Суспільне культура» <https://suspilne.media/culture/336790-get-vid-moskvi-ak-mikola-hvilovij-rozlutiv-stalina-j-prorokuvav-derzavnist-ukraini/>).

Твори М. Хвильового у фондах Хмельницької ОУНБ:

1. Б39050
84(4УКР)6
Х30 Вибрані твори : проза / М. Г. Хвильовий; упоряд., передм. та прим. О. В. Муслієнко. – Харків : Ранок, 2008. – 348 с.
2. Б25375
84(4УКР)6
Х30 Новели, оповідання. Повість про санаторійну зону. Вальдшнепи / М. Хвильовий ; передм., прим. М.Г. Жулинський. – Київ : Наук. думка, 1995. – 814 с.
3. Б40843
84(4УКР)6
Х30 Санаторійна зона : повісті, оповідання, роман / М. Г. Хвильовий; передм., прим. М. Г. Жулинський. – Харків : Основа, 2009. – 508 с.
4. Б45864
84(4УКР)6
Х30 Санаторійна зона : оповідання, новели, повісті, памфлет / М. Г. Хвильовий; упоряд., передм. та прим. М. Г. Жулинський. – Харків : Фоліо, 2013. – 382 с.
5. А16962
84(2Укр)7
Х30 Сині етюди : новели / М. Хвильовий. – Львів : Каменярь, 1991. – 148 с.
6. Б12541
84(2Укр)
Х34 Сині етюди : новели, оповідання. Етюди / М. Хвильовий. – Київ : Рад. письменник, 1989. – 421 с.
7. А21661
84(4Укр)6
Х30 Синій листопад : повість / М. Хвильовий. – Київ : Молодь, 1993. – 416 с.
8. Б17850
84(2Укр)7
Х30 Твори : у 2-х т. / М. Хвильовий; упоряд. М.Г. Жулинський та П. І. Майданченко. – Київ : Дніпро, 1990.
9. Б49252-5
84(4УКР)6
Х30 Твори : в 5 т. Т. 5 / М. Хвильовий; заг. ред. Г. О. Кос-тюк ; Об-ня. укр. письменників «Слово». – Нью-Йорк ; Балтимор ; Торонто : Укр. вид-во «Смолоскип» ім. В. Симоненка, 1986. – 834 с.
10. А22209
84(4УКР)6
Х30 Україна чи Малоросія? : памфлети / М.Г. Хвильовий; передм., прим. М. Г. Жулинський. – Київ : Смолоскип, 1993. – 290 с.
11. Б49015
84(4УКР)6
Х30 Я (Романтика). Вальдшнепи : вибрані твори / М. Хвильовий. – Київ : Знання, 2016. – 320 с.

Література про М. Хвильового:

12. А44872
821.161.2.09
К61 Коломієць Р. Г. Микола Хвильовий : біографія. – Харків : Фоліо, 2019. – 121 с.
13. А43885
821.161.2.09
П40 Плющ Л. Його таємниця, або «Прекрасна ложа» Хвильового / Л. Плющ. – Київ : Комора, 2018. – 800 с.

14. Б47999 Панченко В. Є. Кільця на дереві. – Київ : КЛЮ, 83.3(4Укр) П16 2015. – 560 с.
15. Б46868 Лозицький В. С. Життя і смерть Миколи Хвильового : іст.-біогр.-публіцист. нарис. – Київ : Генеза, 2009. – 118 с.
16. В2606 Микола Хвильовий. Огнецвіт фантазії. – Київ : Артек, 2001. – 71 с. 83.3(4Укр)6 Х30
17. А27187 Я (Романтика); Кіт у чоботях; Біографія письменника; Стислий переказ творів; Аналіз текстів; Зразки учнівських творів : посіб. для 11 кл. / М.Г. Хвильовий ; авт.-уклад. В. В. Паращин. – Харків: Ранок, 2000. – 46 с. 83.3(4УКР)6 Х30
18. А26114 Ющенко О. Я. Зоря Миколи Хвильового : публіцистика / О. Я. Ющенко. – Київ : Смолоскип, 1997. – 101 с. 83.3(4УКР)6 Ю98
- ***
19. П965-22(2021) Бонь О. І. «В цьому запаморочливому присмерку нашої – не своєї – столиці» (Микола Хвильовий у спогадах Олекси Варавви) // Українська біографістика : зб. наук. праць Ін-ту біогр. досліджень. – Київ, 2021. – Вип. 22. – С. 138-150. 016:929(477) У-45
20. А44852 Микола Хвильовий // Дзюба І. Золота нитка: нариси про (не) знаних : есеї. – Київ, 2020. – С. 191-268. 821.161.2.09 Д43
21. Б50654 Микола Хвильовий // Панченко В. Є. Літературний ландшафт України. ХХ століття. 50 «слайдів». – Київ, 2019. – С. 167-181. 821.161.2.09 П16
22. П854-45 (2017) Землянська А. В. Досвід сакрального французьких письменників-католиків та Микола Хвильовий: точки дотику / А. В. Землянська, А.М. Землянський // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2017. – Вип. 45: Філологічні науки. – С. 73-76. 811 Н34
23. А41551 Теорія «азіатського ренесансу» Миколи Хвильового // Кралюк П. Історія філософії України. – Київ, 2016. – С. 622-624. 87.3(4Укр) К78
24. А41929 Палько О. Заручник ідеологем: Микола Хвильовий у сприйнятті української діаспори // Українська політична еміграція у ХХ столітті 6 досвід культурно-спільнотного себепредставлення і самоутвердження в Західному світі. – Київ, 2016. – 63.3(4Укр)6 У45

- С. 118-134.
25. Б47999
83.3(4УКР)
П16
Біль і мистецтво : Микола Хвильовий // Панченко В. Кільця на дереві. – Київ, 2015. – С. 186-191.
26. Б47980
83.3(4УКР)
С17
Хвильовий Микола (Фітільов Микола Григорович) // Самі про себе: Автобіографії українських митців 1920-х років / упоряд. Р.В. Мовчан. – Київ, 2015. – С. 416-423.
27. Б47769
83.3(4Укр)
С43
Микола Хвильовий (псевдонім Миколи Фітільова, 1883–1933) // Склярєнко В. Література України. – Харків, 2015. – С. 187-190.
28. Б43863
63.3(4Укр)
І-23
Микола Хвильовий без німба // Іванченко М. І. Сурма і меч. – Дрогобич, 2012. – С. 67-88.
29. Б43023
83.3(4Укр)6
Ж87
Микола Хвильовий // Жулинський М. Українська література. – Київ, 2011. – С. 409-427.
30. А38362
83.394Укр)
М30
Микола Хвильовий // Марченко А. С. Українська література за всією шкільною програмою. – Харків, 2011. – С. 469-481.
31. Б41833
63.3(4Укр)
П57
Хвильовий Микола // Попельницька О.О., Оксєнич М. В. Сто великих діячів культури України. – Київ, 2010. – С. 351-356.
32. Б44683
83.3(4Укр)
Н40
Художник, трибун і людина (до 40-річчя від дня смерті М. Хвильового) // Нєврлий М. Минуле й сучасне. – Київ, 2009. – С. 433-457.
33. Б48632-2
71
Ш37
Хвильовий без політики // Шевельов Ю. Вибрані праці : у 2 кн. – Київ, 2009. – Кн.2. Літературознавство. – С. 273-282.
34. А35698
83.3(4Укр)
Б61
Микола Хвильовий // Більчук М. Українські та зарубіжні письменники. – Тернопіль, 2008. – С. 178-180.
35. М980-3
83.3(4Укр)6
Д43
Микола Хвильовий // Дзюба І. З криниці літ. – Київ, 2007. – Т. 3. – С. 261-324.
36. П854-
Вип.5(т.2)2006
74.58
Н34
Ніверська Г. О. Особливості архітектоніки новели М. Хвильового «Я (Романтика) // Наукові праці Кам`янець-Подільського державного університету ім. І. Огієнка. – Кам`янець-Подільський, 2006. – Вип. 5, т.2. – С. 174-176.
37. А33176
83.3(4Укр)
У74
Микола Хвильовий // Усі українські письменники. – Харків, 2006. – С. 180-186.

38. В2993
74.261.8
Н17 Микола Хвильовий // Надурак С.,
Слоньовська О. Вивчення української літератури. 11
клас. Інтегровані уроки. – Харків, 2004. – С. 17-21.
39. А30679
83.3(4Укр)6я729
Б51 Микола Хвильовий (1893–1933) //
Бернадська Н. І. Українська література ХХ століття.
– Київ, 2002. – С. 49-58.
40. Б33298
84(4Укр)6
Л13 Микола Хвильовий // Лавріненко Ю. А.
Розстріляне відродження. – Київ, 2001. – С. 346–356.
41. П802-3(2000)
71
М75 Хоменко О. Куди ведуть дороги «шведських
могил»? (Микола Хвильовий і проблематика
становлення утопічного дискурсу української
літератури) // Молода нація. – Київ, 2000. – № 3. –
С. 192-224.
42. П802-12(1999)
71
М75 Кононенко Т. Екзистенціальна модель творчості
Миколи Хвильового // Молода нація. – Київ, 1999. –
№ 12. – С. 80-104.
43. П802-13(1999)
71
М75 Муслієнко О. Микола Хвильовий : «Вступна
новела» як текст-код // Молода нація. – Київ, 1999. –
№ 13. – С. 205-217.
44. Б30361
63.3(4Укр)
П58 «Масовізм» і Хвильовий // Попович М. В.
Нарис історії культури України. – Київ, 1999. –
С. 601-605.
45. Б28823-1
83.3(4Укр)
І-90 Агеєва В. Микола Хвильовий // Історія
української літератури ХХ століття : у 2 кн. – Київ,
1998. – Кн.1. – С. 284-290.
46. А25350
74.261.4
Ц61 Микола Хвильовий // Цимбалюк В. І.
Учнівський твір у середній школі. – Київ, 1997. –
С. 136-140.
47. Б24041-1
83.3(4Укр)6
І-90 Микола Хвильовий (1883–1993) // Історія
української літератури ХХ століття: у 2 кн. – Київ,
1994. – Кн.1. – С. 533-551.
48. М687-2
63.3(4Укр)
Л63 Микола Хвильовий // Лисяк-Рудницький І.
Історичне есе: в 2 т. – Київ, 1994. – Т.2. – С. 115-119.
49. Б24678-1
83.3(4Укр)
У45 Донцов Д. Микола Хвильовий // Українське
слово. – Київ, 1994. – Кн.1. – С. 654-671.
50. Б23015
83.3(4Укр)
К64 Микола Хвильовий // Кононенко П. П.
Українська література. – Київ, 1993. – С. 288-294.
51. Б23051
74.261.8
Н73 Кислий Ф. С. Микола Хвильовий // Нові імена в
програмі з української літератури. – Київ, 1993. –
С. 146-169.

52. A21737
74.261.8
У45
Микола Хвильовий // Українська література ХХ сторіччя. – Київ, 1993. – С. 24-27.
53. M456-1
83.3(2Укр)7
3-11
Наєнко М. ...З порога смерті.... – Київ, 1991. – Вип. 1. – С. 437-440.
54. A15001
83.3(2Укр)
Г81
День повернення Миколи Хвильового // Гречанюк С. С. На тлі ХХ століття. – Київ, 1990. – С. 99-138.
55. A20543
84(4Укр)6
Л13
Микола Хвильовий // Лавріненко Ю. Розстріляне відродження. – Париж, 1959. – С. 393-442.

***

Голик О. Микола Хвильовий. «Я (Романтика)». Символічність образу матері. Характеристика образів. Ідейно-художні засоби. Мова твору // Українська мова і література в школах України. – 2020. – № 6. – С. 48-52.

Хотин Р. «Політтехнолог» Микола Хвильовий : як письменник-авангардист 1920-х придумав гасла для виборів – 2019 // Літературна Україна. – 2019. – № 11. – С. 5.

Спецслужби проти «Вальдшнепа» [М. Хвильовий] // Позакласний час. – 2018. – № 11. – Вкладка «Школа толерантності».

Кралуок П. Чи засвоїмо ми урок Хвильового? // День. – 2014. – 17 черв. – С. 11.

Голобородько Я. Портрет бунтаря. Великий план : Іван Дніпровський – про Миколу Хвильового // День. – 2013. – 13-14 груд. – С. 21.

Панченко В. Два банти Хвильового : Роздвоєність поглядів провідника «націонал-комуністів» не могла не закінчитися для нього трагічно // Український тиждень. – 2011. – № 15. – С. 44-47.

Дроздовський Д. Про Хвильового – без політики / Д. Дроздовський, А. Цветкова // Дзеркало тижня. – 2010. – № 19. – С. 14.

Панченко В. Дорога до Хвильового // День. – 2010. – № 19-20. – С. 10-11.

Родик К. Література сексотів : Микола Хвильовий очима інформаторів та містифікаторів // Україна молода. – 2010. – 7 серп. – С. 10.

Григор`єв О. Микола Хвильовий – романтик // Пенсія. – 2008. – № 2. – С. 36-37.

Іванова Г. Кинув виклик режиму : 115 років тому народився Микола Хвильовий // Демократична Україна. – 2008. – 9 січ. – С. 19.

Наєнко М. «М`ятежний геній» літератури і жертва комуністичного божевілля // Вітчизна. – 2008. – № 11-12. – С. 153.

Дзюба І. Микола Хвильовий : «Азіятський ренесанс» і «Психологічна Європа» // Слово Просвіти. – 2005. – Ч. 44. – С. 6.

Бедзик Ю. Як убивали Миколу Хвильового // Молодь України. – 2004. – 2 лип. – С. 2.

Гунчак Т. Мрійник на тлі доби : європейський вибір Миколи Хвильового // День. – 2003. – 6 верес.

Мейс Дж. «Ті, що йдуть на смерть, вітають тебе!» У пам`ять про М. Хвильового // День. – 2003. – 13 груд.

Нестеренко П. Бунтівний, загальний, романтичний : до 110-річчя від дня народження Миколи Хвильового // Урядовий кур`єр. – 2003. – 26 груд. – С. 9.

Рогач І. Хвильовий і сучасність // Українське слово. – 2003. – 24 квіт. – С. 10.

Голубенко П. Трагедія Миколи Хвильового // Хроніка – 2000. – № 39-40. – С. 152-164.

Кравченко І. В Європу – через самознищення? Міф і культ хвильовізму // Всесвіт. – 2000. – № 1-2. – С. 179-190.

Бриних М. Ідеаліст і провокатор // Україна молода. – 1998. – 15 груд.

Кравченко І. Міф про Миколу Хвильового : Він шукав нових співвідношень між мистецтвом і дійсністю // Літературна Україна. – 1998. – 26 лют.